

Carl Gustav Jung

Analytische psychologie:
theorie en praktijk

(De Tavistock Lectures)

Dit boek maakt deel uit van een reeks publicaties waarin o.a. werken verschijnen van C.G. Jung, opnieuw toegankelijk gemaakt door middel van een redactionele inleiding en aangevuld met relevant brievenmateriaal. Behalve werken van C.G. Jung verschijnen in deze reeks ook boeken over belangrijke thema's op het vlak van de analytische psychologie. Het geheel van publicaties staat onder redactie van Karen Hamaker-Zondag en Hugo Van Hooreweghe.

De tekst werd door Pety de Vries-Ek vertaald
uit het oorspronkelijke (Engelse) verslag.

Omslagontwerp: Gerolf Thooft/Pieter Kern
Nederlandse rechten Lenniscaat b.v. Rotterdam 1978, 1998

ISBN 90 5637 098 7

© Walter Verlag, Olten 1971

Oorspronkelijke titel: *Analytical Psychology: Its Theory and Practice*,
een uitgave van Routledge, Londen.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoegd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: Hentenaar boek, Nieuwegein

Bandwerk: Kramer boekbanders, Apeldoorn

*Dit boek is gebuikt op milieuvriendelijk, chloroof vrij gebreikt en
verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux
waardoor onnodig en milieuverontreinigend transport is vermeden.*

Inhoud

Inleiding — <i>Hugo van Hooreveghde</i>	7
Opmerkingen bij de oorspronkelijke uitgave	19
De Tavistock lezingen	21
Eerste lezing	23
Discussie	47
Tweede lezing	61
Discussie	84
Derde lezing	101
Discussie	129
Vierde lezing	139
Discussie	164
Vijfde lezing	177
Discussie	215
Deelnemers aan de discussie	233
Noten	236

Inleiding

De naam van de *Tavistock Clinic*, het Londense instituut voor medische psychologie, zal nog wel lang verbonden blijven met de lezingen die de psycholoog Carl Gustav Jung er in 1935 heeft gehouden en die pas na zijn dood werden uitgegeven onder de titel *Analytical Psychology: Its Theory and Practice. The Tavistock Lectures* (1968). Hierin gaat hij met collega's een open discussie aan over zijn analytische psychologie, die eigenlijk pas rond die tijd haar definitieve en zuiverste vorm krijgt.

Wetenschappelijke voorgeschiedenis van de Tavistock-lezingen

Jaren van wetenschappelijke vorming en persoonlijke voorbereiding zijn aan deze lezingen voorafgegaan. Wanneer Jung als psychiater in het begin van deze eeuw met zijn complexleer bekendheid verwerft en men hem in de periode van 1907 tot 1912 beschouwt als de mogelijke opvolger van Sigmund Freud, slaat hij met *Wandlungen und Symbole der Libido* (1912) resoluut een eigen weg in. In een diepe persoonlijke crisis ontwikkelt hij een therapeutische methode met behulp waarvan de rechtstreekse confrontatie met het onbewuste in goede banen kan worden geleid en men tot een bewust individu kan uitgroeien. Onmiddellijk daarop geeft hij in *Die Struktur des Unbewussten* (1916), een lezing gehouden voor de Zürcher Schule für Analytische Psychologie, een nuwe schets van het individuatieproces, waarvoor een onderscheid tussen het persoonlijke en onpersoonlijke onbewuste essentieel is. De basis voor zijn theorie van de archetypen, die hij dan nog omschrijft als de dominanten van het collectieve onbewuste, is hier reeds gelegd. In *Psychologische typen* (1921) verbergt Jung zijn visie achter een psychologische typologie rond het onderscheid tussen introversie en extravertie. Hij verpakt zo zijn eigen inzichten in de

typering van de persoonlijke psychologie van het individu: zijn opvattingen worden in de mond gelegd van bijvoorbeeld een typisch introverte persoon. Het is pas rond het jaar 1928 dat hij in *Het ik en het overbuste* het genoemde artikel uit 1916 herzielt en hij het centrale begrip van het zelf in zijn definitieve betekenis gebruikt als doel van het individuatieproces. In dat boek noemt hij dit proces ook zelfverwerkelijking; hij beschouwt deze als een integratie van alle psychische inhouden rond het zelf. Het wordt in 1935 een laatste keer herwerkt en van een voorwoord voorzien. In zijn *Herinneringen dromen gedachten* beweert Jung dat hij pas de weg naar de wereld heeft teruggevonden nadat hij dit centrale punt in zijn gedachten en onderzoeken heeft bereikt.

Biografische voorbereiding van de Tavistock-lezingen

In deze jaren van theorievorming heeft Jung alle moeite om zijn plaats in de academische wereld te heroveren. Na zijn breuk met Freud treedt Jung af als voorzitter van de Internationale Psychoanalytische Vereniging, geeft zijn docentschap aan de universiteit van Zürich vrijwillig op en opteert voor de vrijheid van een zelfstandige praktijk. Zijn collega's psychoanalytici kiezen bijna allemaal de zijde van Freud en laten hem één voor één vallen. Het duurt een paar jaar voor Jung opnieuw een kleine kring van volgelingen rond zich weet te verzamelen in de Vereniging voor Analytische Psychologie. Pas in de zomer van 1920 treedt hij voor de eerste keer internationaal naar buiten tijdens een seminar te Sennen Cove in Cornwall, dat is voorbereid door Helton Godwin Baynes en waart onder andere Esther Harding en Eleanor Bertine aanwezig zijn, beiden later belangrijke analytica's. Zijn biograaf Vincent Brome merkt op dat er voor Jung in Londen een wereld opengaat en zich na de moeilijke jaren een gevoel van opluchting van hem meester maakt. Tijdens dat bezoek aan Londen blijkt immers al dat zijn inzichten in Engeland zeer goed aanslaan. Maar Jung voelt zich in die periode nog niet klaar om het centrum te zijn van een hele beweging rond zijn persoon en houdt de kring van zijn Psychologische Club te Zürich opzettelijk beperkt. De volgende jaren onderneemt hij verre reizen naar Mid-

den-Amerika en Noord- en Centraal-Afrika, uitgelezen kansen om zijn eigen horizon te verruimen en tegelijk de donkerste regionen van de menselijke psyche te verkennen. Het zijn voorts jaren van hard werken, want Jung heeft in die tijd ook een zeer drukke praktijk, waarin hij tal van soms zeer bekende patiënten in behandeling heeft, onder wie de dochter van James Joyce. Daarom voelt hij ook een sterke behoefte om zich terug te trekken en vat hij het plan op om een schuilplaats te bouwen. Het wordt de bekende toren in Bollingen, die hij eigenhandig ontwerpt en inricht. Deze toren is voor Jung het symbool van het zelf, het sturende beginsel van de individualiteit, waarop het ik (in Jungs geval gesymboliseerd door zijn woon- en praktijkruimte in het huis aan de Seestrasse te Küsnacht) is afgestemd. In een goed gesloten zelf vindt men de kracht om niet verkrampd in zijn sociale omgeving te staan en zich vrij in de wereld te ontplooiën.

Voorloperge situering van de Tavistock-lezingen

De opening naar de wereld vindt Jung zelf weer helemaal wanneer hij vanaf 1933 met veel enthousiasme deelneemt aan de Eranosconferenties te Ascona, waar geleerden met enige affiniteit voor de dialoog tussen de oosterse en westerse filosofie elkaar ontmoeten. Hij maakt er kennis met de mytholoog Karl Kerényi, de joodse denker Martin Buber, de analyticus Erich Neumann, de indoloog Heinrich Zimmer, de natuurkundige Wolfgang Pauli en de theoloog Hugo Rahner. Daar blijkt ook dat de introvert ingestelde Jung zich uitstekend op zijn plaats voelt in kleine gezelschappen van gelijkgezinden. De zorgeloosheid en de zonnige sfeer van Ascona worden echter al snel overschaduwd door de donkere wolken die over de jaren dertig hangen. De machts-overname in Duitsland door Adolf Hitler onthooft de beweging van de psychoanalyse en psychotherapie. Wanneer de joodse professor Ernst Kretschmer moet aftreden als voorzitter van de Internationale Vereniging voor Psychotherapie, neemt Jung zijn functie over, naar eigen zeggen om het internationale karakter van de vereniging te garanderen. Wekt hij in 1933 nog argwaan met zijn onderscheid tussen het arische en joodse onbewuste, dan is

het toch niet helemaal terecht dat men hem van collaboratie beschuldigt. Jung doet immers al het mogelijke om zich niet met de nazi's te compromitteren en neemt het ondertussen op voor de talrijke joodse analytici, onder wie verscheidene van zijn leerlingen. Zijn diplomatieke pogingen om het antisemitisme buiten de vereniging te houden, mislukken echter en in oktober 1940 neemt hij officieel ontslag uit zijn functie.

Persoonlijk gehalte van de Tavistock-lezingen

In deze moeilijke jaren zijn de reeks lezingen aan de Tavistock-kliniek in Londen van 30 september tot 4 oktober 1935 voor Jung zelf een ware verademing en voor zijn psychologie een belangrijke doorbraak. Zo krijgt hij de mogelijkheid om in deze vooroorlogse jaren uit zijn Zwitserse enclave te breken; een kans voor de verdere internationalisering van zijn psychologie. Zoals reeds gezegd is het alsof hij in Londen thuiskomt. Barbara Hannah geeft daar in haar biografie een verklaring voor die Jung haar zelf heeft toevertrouwd. Londen roept bij hem een gevoel van déjà-vu op in die zin dat, als hij reeds eerdere levens heeft gekend, hij ongetwijfeld een Engelsman moet zijn geweest. Hoewel hij niet spreekt voor een publiek van volgelingen zoals in de Psychologische Club, maar voor een kritische en wetenschappelijk gevormde kring van vooral medici, voelt Jung zich uitstekend op zijn gemak, en na enkele dagen is hun kritisch afwachende houding veranderd in actieve betrokkenheid.

Jung is trouwens in de zomer van dat jaar zestig geworden en voor het eerst is zijn verjaardag uitgebreid en met grote luister gevierd. Bij die gelegenheid wordt een feestbundel aangeboden met als thema *De culturele betekenis van de complexe psychologie*, welke mede door de inzet van zijn trouwe medewerkster Toni Wolff tot stand is gekomen. De persoonlijkheid van Jung, die in de *Tavistock-lezingen* zo sterk naar voren komt, wordt in deze bundel uitgebreid belicht, nu eens aan de hand van enkele jeugderinneringen, dan weer op basis van zijn geboortehoroscoop of met behulp van grafologisch onderzoek. Hier en daar steekt in

deze omschrijvingen een persoonlijkheidsverheerlijking de kop op die men misschien nu misplaatst vindt. Jung wordt door zijn leerlingen omschreven als een intuïtief denker met een bijzonder sterk associërend vermogen. Op het gevoelsvlak stelt Gertrud Gilli bij hem een door het leven gevormde mildheid en inlevingsvermogen vast, die zijn natuurlijke kwetsbaarheid compenseren. Wat zij zegt over Jungs behendigheid in discussies kan de lezer zelf aan de *Taristock-lezingen* toetsen: 'Met het sterke wapen van zijn geest voelt de schrijver zich tegen elke intellectuele aanval zo goed opgewassen dat het hem bijna genoeg verschaft zich in dit opzicht te verdedigen. Afgezien van de overtuigende argumentatie waarover hij beschikt, heeft hij het niet moeilijk zijn tegenstander te isoleren, door met een grappige opmerking de lachers op zijn hand te krijgen.' Jung heeft in deze lezingen zijn zelfvertrouwen blijkbaar helemaal herwonnen en weet daarmee de kring van collega's voor zich te winnen.

Praktisch gehalte van de Taristock-lezingen

Jung heeft er altijd de nadruk op gelegd slechts een empiricus te zijn en hoort graag beweren dat 'Facts first, theories later' de grondtoon van zijn werk is, zoals dat in het *British Medical Journal* van 9.11.1952 wordt gezegd. Altijd acht hij het nodig voor zijn hypothesen empirisch feitenmateriaal aan te dragen en verzet hij zich heftig wanneer men zijn opvattingen speculatief interpreteert. Jung wil een wetenschapsman zijn met oog voor de verificatie van wat hij zegt, een concreet denker met voldoende realiteitszin. Met zijn nuchtere Zwitserse boerenverstand maakt hij altijd onderscheid tussen de essentie van de feiten en de levensvreemde *Spieleten* van het denken. Bij zijn uiteenzettingen en redeneringen gaat hij steeds uit van de diagnose van ziektebeelden en hun mogelijke psychogenetische oorzaken. Zijn afkeer van een abstracte metafysica vindt hier zijn verklaring. Hij verzet zich tegen een vorm van denken die niet alleen vrijblijvend is, maar bovendien onbewust wordt gebruikt om een geheel andere psychische realiteit te maskeren. Een tweede kenmerk van zijn concrete denken is trouwens dat het altijd daadkrachtig wil zijn. Jung streeft ernaar

met behulp van zijn voorstellingen een psychisch veranderingsproces op gang te brengen. Zijn begrippen verstaat hij niet als abstracte woorden; ze functioneren als werktuigen die bij de luisteraar of lezer iets moeten teweegbrengen. Als spreker blijft Jung de arts en therapeut die genezing en opheldering wil brengen en naast theoretisch inzicht op een praktisch resultaat mikt. Inzicht en feiten stelt hij duidelijk boven geloof en devotie.

Belevingsgehalte van de Taristock-lezingen

Hoe sterk empirisch onderbouwd Jungs denkbeelden ook zijn, toch verraden ze een nauwe verwevenheid met zijn persoonlijke leven als hun eigenlijke voedingsbodem. Lange tijd is dit argument aangevoerd tegen het objectieve statuut van zijn wetenschapsbeoefening, maar nu werkt het bijna in zijn voordeel. Jungs inzichten winnen aan zeggingskracht doordat hij alles wat hij beweert aan de ervaring van patiënten toetst of zelf heeft beleefd. In zijn dagboek getuigt Charles Baudouin: 'Datgene waarover hij zo vaak spreekt, is bij hem geen loze theorie, maar is echt in de praktijk omgezet: zo wordt eens te meer bevestigd dat hij niet alleen een geleerde, maar ook een wijze is.' De basiselementen van Jungs theorie zijn niet slechts een kristallisatie van de methode waarmee hij zijn patiënten behandelt, maar weerspiegelen ook zijn persoonlijke groeiproces. De tegenstelling tussen het zelf en de *persona* heeft hij reeds in zijn jeugd aan den lijve ondervonden als een innerlijke gespletenheid tussen wat hij in *Herinneringen dromen gedachten* nr. 1 en nr. 2 noemt, en die hij slechts met veel moeite heeft weten te bedwingen. De schaduw, de donkere kant van zijn persoonlijkheid, heeft hij tijdens zijn crisisjaren na de breuk met Freud zelf leren kennen. In zijn op zijn zachtst gezegd complexe omgang met vrouwen komt hij tal van projecties tegen van de *anima*, die volgens hem mannen de weg naar hun innerlijk wijst. Ook het heilandcomplex waarover hij in de *Taristock-lezingen* spreekt, is hem niet vreemd. Zelf is hij niet altijd ongevoelig geweest voor het gevaar dat een psychiater loopt wanneer zijn patiënten hem verafgoden. Dromen analyseren en er de rijke symboliek van ontleden doet hij niet als buitenstaander, maar als iemand die zelf de

suggesties van zijn eigen dromen daadwerkelijk volgt. Op grond van zijn voorstelling van het onbewuste meent hij dat de psyche van mensen geen geïsoleerde individuele wereld is. De persoonlijke psyche staat bij Jung in een levendige verbinding met de universele werkelijkheid van de wereldziel. Dit verklaart volgens hem waarom zijn leer, die steunt op een archetypische symboliek, een sterke herkenning bij zijn gehoor teweegbrengt.

Filosofisch gehalte van de Tavistock-lezingen

Rond het jaar 1935 bereikt de jungaanse psychologie een hoge graad van rijping; ze breekt uit de begrenzings van de empirische psychologie. De *Tavistock-lezingen* bevinden zich duidelijk op deze grens. Jung verzet er zich niet meer tegen wanneer de filosofische implicaties van zijn onderzoek duidelijk worden, wat hij daarvoor nog wel met klem deed. Het is de uiterste consequentie van het archetypische verwijzingsgehalte van de symbolen die hij heeft bestudeerd. In de discussie die volgt op de tweede *Tavistock-lezing* geeft hij trouwens expliciet toe dat hoe dieper men doordringt in de psyche, hoe dichtert men in de buurt komt van ideeën die met filosofische, religieuze en morele oordelen beladen zijn. Vanaf deze periode kun je ook zeggen dat Jungs symbolonderzoek zich in belangrijke mate verdiept en de uiterste grenzen van het mens-zijn verkennt. Tegelijkertijd neemt zijn aandacht toe voor mythologie en alchemie, vergelijkende godsdienstwetenschap en oosterse wijsbegeerte. Geholpen door zijn sterk ontwikkelde associatieve denken koppelt hij beelden die hij opvist uit het droomleven van zijn patiënten, aan symbolen uit de mythologie en de religie. Vooral in de alchemie, die hij in de daaropvolgende periode zeer grondig bestudeert en waarmee hij tijdens de Eranosconferentie van 1935 voor het eerst naar buiten komt, ontdekt Jung belangrijke sleutelbegrippen waarmee hij verbanden kan leggen tussen op het eerste gezicht totaal verschillende onderzoeksgebieden. De alchemistische symbolen wijzen hem enerzijds de weg naar een nieuw begrip van de oudchristelijke cultuur; anderzijds herkent hij in de alchemie ook de voorloper van zijn eigen psychologie, het verbindingsstuk dat hij zo lang

heeft gemist. Op deze basis waagt Jung zich nu ook voorzichtig aan een kritiek op de westerse beschaving en haar verwaterde godsdienstbeleving. Het is een problematiek die hem eveneens bezighoudt ten tijde van de *Taristock-lezingen*. Hij maakt van zijn verblijf in Londen gebruik om in het *British Museum* een studie van middeleeuwse teksten te maken.

Unieke begrippenkader van de Taristock-lezingen

Op het kruispunt van deze ontwikkelingen liggen de *Taristock-lezingen*, op alle gebied een prachtige illustratie van de veelzijdigheid van de jungiaanse psychologie. Zelfs na meer dan veertig jaar klinken ze nog steeds verrassend modern. Dat heeft meer bepaald ook te maken met de vorm waarin ze zijn gegoten: een korte praktijkgerichte uiteenzetting van begrippen of methoden, doorpekt met sprekende voorbeelden en gevolgd door een levendige discussie. Jung is een goed verteller, en toont zich ook bedreven in het debatteren. Met een dosis humor probeert hij de wettenschappelijke ernst te doorbreken. De verstaanbaarheid van de uiteenzettingen is te danken aan het feit dat Jung zich uitdrukt in het Engels, tevens de vaste voertaal tijdens de discussies. Dit helpt hem een ingewikkelde materie op een vlotte en begrijpelijke manier te brengen. Dat alles verklaart misschien ook het enthousiasme van E.A. Bennet, een deelnemer die van oordeel is dat de *Taristock-lezingen* een uitstekende inleiding vormen tot de grondslagen van Jungs werk: 'Vanaf het begin heerste er een prettige en stimulerende sfeer door Jungs informele manier van doen, door de ongewone stof die hij bracht en door het verrassende gemak waarmee hij Engels sprak. De discussies liepen dan ook uit tot ver na de vooraf bepaalde tijd. Jung was een boeiend spreker, die zijn woorden met zorg koos, in een begrijpelijke vorm en zonder gebruik te maken van het doctrinaire jargon.'

In de *Taristock-lezingen* ontdekt men de jungiaanse psychologie als een complex bouwwerk. Bij de opbouw is voor elke nieuwe fase gebruik gemaakt van reeds bestaand materiaal en eerder beproefd gereedschap. Als in geen ander boek worden in één redenering alle

bouwfases nog eens doorlopen en is een overzicht gegeven van de gebruikte middelen. Telkens wordt duidelijk hoe nieuwe methoden zijn verbonden met vroegere onderzoeksresultaten en nieuwe bevindingen en begrippen aan reeds bestaande concepten worden toegevoegd. In dit boek is het eigenlijke bouwwerk bijna af en wordt het resultaat van vele werkjaren zichtbaar. Tevens blijken de grote polyvalentie van dit gebouw als onderzoekscentrum en de rijkdom van de toepassingsgebieden van het onderzoek. De *Tavistock-lezingen* blijven nog altijd een gemakkelijke toegangspoort tot het immense gebouw van de analytische psychologie.

In deze lezingen komen bijna alle door Jung geïntroduceerde begrippen aan bod die in het dagelijkse taalgebruik gemeengoed zijn geworden: bewustzijn, introversie en extravertie, collectief onbewuste, archetypen, schaduw, anima, enzovoort. Ze worden niet in een dor wetenschappelijk exposé gedefinieerd, maar beproefd in hun relevantie voor de therapeutische praktijk. De lezingen dragen niet voor niets de titel *Analytische psychologie: theorie en praktijk*. Het bijzondere is bovendien dat al deze begrippen in hun onderlinge verband zijn samengebracht. Met de empirische feitelijkheid van het complex als basis heeft Jung een veelomvattende zoektocht ondernomen langs het domein van het bewustzijn waarin dit complex zich manifesteert. Die brengt hem bij de oorzaken ervan in het persoonlijke en collectieve onbewuste, waar het complex verbonden is met de archetypen, en het zelf naar voren komt als de synthese. Jungs methode is bedoeld om met de diverse archetypen zodanig om te gaan dat men de verscheidenheid van zijn psyche door een veelheid aan complexen uiteindelijk te boven komt. Als geïndividueerde mens bereikt men het evenwicht tussen het bewustzijn en het onbewuste.

Korte inhoud van de Tavistock-lezingen

Gaan we nu even in op de inhoud van deze *Tavistock-lezingen*. In de eerste lezing begint Jung met een beschrijving van het bewustzijn en de verschillende bewuste functies: denken en voelen als meer rationele, gewaarworden en intuïtie als irrationele. Het

is een verdere uitwerking van wat hij in *Psychologische typen* (1921) in kaart heeft gebracht. Hij toont hoe het ik zich via bovengenoemde basisfuncties verhoudt tot de buitenwereld. De psyche beschrijft hij als een gesloten geheel waarin een dominante bewuste actie een inferieure functie naar het onbewuste verdringt en daar een schaduw verwekt. Daarom benadrukt hij de polair compenserende dynamiek binnen de psyche: endopsychische en ectopsychische functies, introversie tegenover extraversie, subjectieve en objectieve componenten. Het is een typologie waarvan de waarde in de psychologie nog steeds wordt erkend.

In de tweede lezing focus Jung op de autonome werking van het onbewuste. Onder de bovenlaag van het persoonlijke onbewuste, dat aanvankelijk compenserend werkte op de eenzijdigheid van het bewustzijn, bevindt zich het collectieve onbewuste. Aan de hand van enkele voorbeelden maakt hij duidelijk hoe zijn hypothese van de dominanten van het onbewuste, de archetypen, is ontstaan. Belangrijkste innovatie daarbij is dat het onbewuste geen respitproduct van het bewustzijn is, maar dat het bewustzijn uit de moederbodem van het onbewuste voortkomt. Dat staaf Jung met enkele markante voorbeelden. Hij stelt een opvallende gelijkens vast tussen de fylogenetische en ontogenetische ontwikkelingen, zoals hij ook overeenkomsten ziet tussen de kinderlijke en de primitieve psyche. Voor de ontwikkeling van zijn bewustzijn dient men terug te keren naar de oorsprong van het onbewuste, en die is onmiskenbaar collectief, verankerd in de psyche van een groep of een volk. Om dat onbewuste te bestuderen kent Jung drie methoden: de woord-associatietest, de droomanalyse en de actieve imaginatie. De eerste methode, die hij tijdens deze lezing toelicht, gebruikte hij reeds in 1905, nog voordat hij Freud leerde kennen. Dat gebeurde toen nog helemaal in de geest van die tijd, met tal van technische hulpmiddelen, zoals de galvanometer en de pneumograaf.

In de derde lezing gaat Jung eerst in op de onbewuste storingen die hij door middel van deze empirische methode kan bestuderen, en dan gaat het vooral om de complexen. Hij beschouwt ze

bijna als onafhankelijke persoonlijkheden, die voor tal van verschijnselen kunnen zorgen – zelfs de spiritistische waarop hij in 1902 afstudeerde. Daarna stapt hij over op zijn methode van de droomanalyse, die hij toelicht aan de hand van praktijkvoorbeelden. Om de betekenis van de droomtaal te begrijpen gaat Jung op zoek naar parallellen; hij geeft daarvan een mooi voorbeeld in het drakendodersmotief dat in meerdere mythen voorkomt. Dat bewijst dat sommige dromen archetypisch zijn, dus niet alleen iets over de persoonlijke psyche vertellen, maar voortkomen uit het collectief onbewuste.

Het mythologische of historische karakter van sommige dromen is ook het onderwerp van de vierde lezing. Aan de hand van zijn amplificatiemethode leert Jung hoe ze genezend of helend kunnen werken. Door hem in het gezelschap van Galgamesj, Archaos, Nebukadnezar, Mithras en Parsival te brengen wil hij de mens c.q. de patiënt boven zijn persoonlijke lijden uit tillen. Hij begeleidt hem in wat hij het individuatieproces noemt. De uitzetting sluit hij af met de analyse van een zeer beeldrijke droom van een jonge Fransman, die een paar maanden later zelfmoord pleegt. In de daaropvolgende discussie legt Jung in antwoord op een vraag van een deelnemer helder uit waarin zijn opvattingen over het onbewuste en de droomanalyse verschillen van die van Freud en geeft hij op zeer persoonlijke wijze aan hoe deze met zijn eigen individuatie samenhangen.

In de vijfde lezing onderbreekt Jung deze uiteenzetting en gaat eerst in op wat de deelnemers bezighoudt in hun eigen therapeutische praktijk: de overdrachtsrelatie tussen arts en patiënt. Deze problematiek vormt later nog de aanleiding voor een boek rond het alchemistische traktaat *Rosarium Philosophorum* (1550): *Psychologie van de overdracht* (1946). Het wordt een zeer boeiende en persoonlijke lezing, het hoogtepunt van de hele cyclus. Jung gaat in op de problematiek waarmee zijn publiek worstelt en brengt de rijkdom van zijn therapeutische ervaring in. De openheid waarmee hij dit gevoelige onderwerp benadert is verrassend. Elke

diepgaande analytische behandeling heeft met deze verstoring af te rekenen, en Jung omzeilt de moeilijkheden niet. Heel resoluut ontkracht hij de argumentatie dat overdracht de therapie alleen maar bevordert. Hij roept zijn collega's op tot persoonlijke bescheidenheid en waarschuwt hen voor een heilandcomplex. Dat achter dit complex een krachtig archetype werkzaam is, toont hij aan door in te spelen op de brandende actualiteit. Zijn opvattingen over de verlosserverwachting als massapsychologisch fenomeen zijn indiscutabel: als psycholoog heeft Jung reeds vroegtijdig de mechanismen achter de fascistische machtsgreep onderkend. Zijn antwoord daarop wordt duidelijk in de vier stadia die volgens hem het individuatieproces doorloopt. Tijdens de slotdiscussie krijgen we nog een beschrijving van neurosen en psychosen, en in enkele cases wordt uiteengezet wat hij met de methode van de actieve imaginatie bedoelt. Daarmee leert de mens de suggesties van het onbewuste op te volgen en zelf stappen te zetten in de richting van een heelwording. Het is deze richting die Jung zijn lezers met het geheel van zijn lezingen wil laten uitgaan. Ze zijn niet bedoeld als vrijblijvende literatuur, maar, naast een wetenschappelijke uiteenzetting, ook als een directe stimulans om met het analytische begrippenkader in de eigen psyche aan het werk te gaan.

Hugo Van Hooreweghe

Opmerkingen bij de oorspronkelijke uitgave

Dit verslag van C.G. Jung's lezingen voor het 'Institute of Medical Psychology' is uitgegeven onder auspiciën van de 'Analytical Psychology Club' te Londen.

Over het geheel genomen is het een woordelijk verslag, hoewel we het raadzaam achten de constructie van bepaalde zinnen te veranderen, teneinde misverstanden te vermijden. De redacties kunnen slechts hopen dat ze met deze kleine wijzigingen de zeer individuele toon van de lezingen niet hebben aangetast.

In een paar gevallen bleek het onmogelijk de namen van deelnemers aan de discussies te achterhalen; ook was het niet praktisch haalbaar om de vragen van elk der sprekers te verifiëren. Voor deze onvolkomenheden en voor mogelijke fouten in de weergave van de vragen bieden we onze excuses aan.

De grafieken, diagrammen en tekeningen zijn met toestemming van professor Jung gemaakt naar originelen in zijn bezit. [Voor de onderhavige editie zijn deze opnieuw uitgevoerd; Dr. E.A. Bennet was zo vriendelijk foto's van de tekeningen (aquarellen) ter beschikking te stellen.]

Aan het 'Institute of Medical Psychology' zijn we niet alleen dank verschuldigd voor de toestemming aan de 'Analytical Psychology Club' om de lezingen te verslaan, maar ook voor het in elk opzicht vergemakkelijken van ons werk. Toni Wolff willen we in het bijzonder danken voor haar hulp bij het uitvoeren van onze taak. Ten slotte willen we vooral professor Jung danken voor het beantwoorden van vragen over moeilijke punten, en voor het doorlezen van het verslag in zijn uiteindelijke vorm.

Londen, oktober 1935

Mary Barker

Margaret Gamie

De Tavistock lezingen

Eerste lezing

De voorzitter (Dr. H. Crichton-Miller):

Dames en heren, uit naam van ons allen heet ik professor Jung hier welkom en dat doe ik met het grootste genoegen. Professor Jung, we hebben al maandenlang vol verwachting uitgezien naar uw komst. Ongetwijfeld verwachten velen van ons nieuwe inzichten van deze lezingen. Ik neem aan dat de meesten van ons een nieuw inzicht in zichzelf hopen te krijgen. Velen zijn hier gekomen omdat ze u zien als de man die de moderne psychologie gered heeft van het gevaarlijke isolement waarin ze ten opzichte van de andere geesteswetenschappen dreigde te verzeilen. Sommigen van ons zijn hier omdat we zoveel respect en bewondering hebben voor de wijdsheid van visie waarmee u zo moedig de verbinding hebt gelegd tussen filosofie en psychologie – iets wat in bepaalde andere kringen heel sterk veroordeeld wordt. U heeft ons het idee van waarden teruggegeven, en het denkbeeld van de menselijke vrijheid in het psychologische denken; u heeft ons nieuwe ideeën verschaft die voor velen van ons een onschatbare waarde hebben, en vooral: voor u houdt de studie van de menselijke psyche niet op waar alle andere natuurwetenschappen eindigen. Voor dit alles, en voor vele andere zaken die elk van ons persoonlijk kent, danken we u, en we zien de komende bijeenkomsten met grote verwachting tegemoet.

C.G. Jung:

Dames en heren, allereerst moet ik u zeggen dat mijn moedertaal niet het Engels is, dus als mijn Engels niet al te best is, moet ik me daarvoor verontschuldigen.

Zoals u weet is het mijn bedoeling u een korte schets te geven van bepaalde fundamentele begrippen in de psychologie. Als ik

me hoofdzakelijk bezighoud met mijn eigen principes of met mijn eigen standpunten, dan komt dat niet doordat ik de belangrijke bijdragen van andere onderzoekers op dit terrein over het hoofd zie. Ik wil mezelf zeker niet onbescheiden op de voorgrond plaatsen, maar ik mag van mijn toehoorders toch vast wel verwachten dat ze evenzeer als ikzelf op de hoogte zijn van de verdiensten van Freud en Adler.

Nu eerst over ons programma. Ik zal u een kort overzicht geven: er zijn twee hoofdonderwerpen waarmee we ons zullen bezighouden, namelijk ten eerste de denkbeelden over de *structuur van de onbewuste psyche*¹ en *haar inhouden*, en ten tweede de *methoden* die ik heb toegepast bij het *onderzoek* van de inhouden die bij onbewuste psychische processen tevoorschijn komen. Dit tweede onderwerp valt in drie gedeelten uiteen: a) de woordassociatiemethode, b) de methode van de droomanalyse en c) de methode van de actieve imaginatie.

Ik weet natuurlijk dat het onmogelijk is om hier alles ter sprake te brengen wat er te zeggen valt over gecompliceerde thema's als bijvoorbeeld de filosofische, religieuze, ethische en sociale problemen die karakteristiek zijn voor het collectief bewustzijn van onze tijd; of over een moeilijk onderwerp als de processen van het collectieve onbewuste, en de vergelijkende mythologische en historische onderzoeken die noodzakelijk zijn om deze toe te lichten. Deze thema's, die op het oog ver gezocht lijken, zijn toch de invloedrijkste factoren bij de opbouw, de regulering en verstoringen van de individuele psychische toestand; bovendien vormen ze de wortel van meningsverschillen op het terrein van de psychologische theorieën. Hoewel ik zelf arts ben, en me daarom hoofdzakelijk bezighoud met de psychopathologie, ben ik er niettemin van overtuigd dat juist deze speciale tak van de psychologie alleen maar baat kan hebben bij een aanzienlijk verbrede en verdiepte kennis van de normale psyche in het algemeen. Vooral artsen moeten nooit uit het oog verliezen dat ziekten verstoort de normale processen zijn, en geen afzonderlijke entiteiten met een eigen psychologie. *Similia similibus curantur* (het gelijke wordt genezen door het gelijke) is een opmerkelijke waarheid van de

oude geneeskunde, en als grote waarheid kan dat ook in grote onzin onttaarden. De medische psychologie moet zich er daarom voor hoeden zelf ziekelijk te worden. Eenzijdigheid en een beperkt gezichtsveld zijn bekende neurotische eigenaardigheden.

In ieder geval, wat ik u ook ga vertellen, het zal altijd een be-droevend onvolledig werkstuk blijven. Helaas houd ik me niet zo bezig met nieuwe theorieën, want mijn empirisch temperament heeft meer belangstelling voor nieuwe feiten dan voor speculaties daarover – hoewel ik moet toegeven dat dit laatste een aangenaam intellectueel tijdverdrijf is. Elk nieuw geval betekent voor mij welhaast een nieuwe theorie, en misschien is dit niet eens zo'n slecht standpunt, vooral als je let op de bijzonder prille leeftijd van de moderne psychologie, die volgens mij nog niet eens in de kinderschoenen staat. Daarom weet ik ook dat de tijd nog niet rijp is voor algemene theorieën. Soms lijkt het er zelfs op dat de psychologie nog niet eens de enorme afmetingen van haar taak heeft ingezien, of de verwarrende en hopeloos gecompliceerde aard van haar onderwerp: de psyche zelf. Het lijkt alsof de belangstelling hiervoor zojuist is ontwaakt; en in de ochtendschemering is alles nog te vaag om je ten volle te realiseren wat het betekent dat de psyche, die het *object* van wetenschappelijke observaties en oordelen is, er tegelijkertijd het *subjeet* van is, het *middel* waarmee je dergelijke observaties uitvoert. Bij mij heeft de dreiging van deze geweldige vicieuze cirkel tot uiterste voorzichtigheid en relativisme geleid, wat vaak totaal verkeerd begrepen is.

Ik wil de betrekkingen niet verstoren door verontrustende kritische argumenten naar voren te brengen. Ik noem ze nu alleen als een soort excuus bij voorbaat voor ogenschijnlijk onnodige complicaties. Ik maak me niet druk over theorieën, maar des te meer over feiten; daarom vraag ik u er rekening mee te houden dat de beperkte tijd die me ter beschikking staat, het me niet toelaat u al het bewijsmateriaal dat mijn conclusies ondersteunt voor te leggen. Ik denk hier vooral aan de complicaties bij de droom-analyse en aan de vergelijkende methode bij het onderzoek van de onbewuste processen. Kortom, ik moet een beroep doen op uw goede wil, maar ik besef natuurlijk wel dat het in de eerste